

Cântecele de Craciun ale colindatorilor pavlikeni

Drd. Carabenciov Rafaela

Funk Artur

Tematica sesiunii din acest an se refera la imnurile cântate de copii si tineret. Însa, deoarece în comunitatile pavlikene marea majoritate a cântecelor se cânta de catre întreaga comunitate, singurele imnuri specifice unei anumite categorii de vârstă sunt cântecele de Craciun, colindatul fiind rezervat exclusiv copiilor.

Pavlikeni sau bulgarii catolici banateni au venit în aceasta regiune în secolul al XVIII-lea. Primul lor sat, Star-Bisnov (Besenova-Veche, astazi Duestii-Vechi), s-a întemeiat în anul 1738. A urmat apoi Vinga, în 1741, iar ulterior, grupuri mai mari sau mai mici au ajuns si în alte sate. Dintre aceste grupuri numai cel din Brestea, asezat aici în 1842-45, mai exista si astazi.

Din punct de vedere cultural, pavlikeni au evoluat si s-au format ca grup national pe parcursul secolelor al XVIII-lea si al XIX-lea. S-au construit scoli (Vinga, 1782; Duestii-Vechi, 1814), dar învatatori existau deja dinainte. Au fost înaltate biserici: la Duestii-Vechi în anul 1800 a început construirea actualului lacas de dimensiuni respectabile, iar în Vinga exista din 1893 o biserică, de asemenea impresionanta, în stil neogotic. Institutia bisericii a contribuit în mare masura la pastrarea identitatii acestei populatii, mai ales dupa ce limba bulgara a fost introdusa în biserică (1862 la Duesti). Scoala a fost si ea importanta, în 1866 tiparindu-se la Budapesta primul manual de ortografie “Balgarskotu pravopisanji”. În cadrul scolilor s-au tiparit apoi numeroase manuale, ziare si calendare.

Despre dialectul pavlikian trebuie spus ca el este de fapt primul dialect al bulgarei care a avut o ortografie si pe aceasta baza o literatura proprie. El a suferit de-a lungul ultimelor secole influente croate (multi preoti ai pavlikenilor fiind croati), maghiare, românesti si germane. De asemenea, folclorul pavlikian a suferit multe influente de care ne vom ocupa mai jos.

Satele pavlikene au fost tot timpul bogate si înfloritoare datorita harnicieii si spiritului gospodaresc deosebit al bulgarilor. Pâna la jumătatea secolului al XIX-lea numarul lor a crescut continuu: de exemplu în 1869 numai satul Star-Bisnov avea 7529 de locuitori. Dupa acest moment numarul pavlikenilor începe sa scada, initial datorita reînțoarcerii unei parti dintre ei în Bulgaria, apoi si datorita razboaielor. Astazi numerosi tineri lucreaza în orasele din apropierea satelor pavlikene: de asemenea foarte multi s-au mutat la oras, în Timisoara existând azi aproape 1500 de pavlikeni. Un alt fenomen mai nou este relativa deschidere catre alte comunitati, multi pavlikeni casatorindu-se cu persoane de alta nationalitate. Toate acestea contribuie la o relativa slabire a comunitatilor originare si pierderea treptata a vechii culturi si traditii orale.

Despre folclorul pavlikenilor

Dupa cum am vazut si dupa cum se arata si în literatura de specialitate, pavlikeni si-au pastrat în buna masura vechile obiceiuri bulgaresti, limba si cultura. Muzica a ramas în mare parte cea veche, majoritatea pieselor având în continuare un limbaj si un stil arhaic-bulgaresc. Astfel, intonatia specifica s-a pastrat în multe cântece, ca cele din Duminica Floriilor (“Lazare”), în bocete si în cântecele de nunta. Dar bulgarii pavlikeni au adoptat si unele

trasaturi ale popoarelor în mijlocul carora traiau în Banat. Astfel ei au renunțat treptat la instrumentele populare vechi introducând altele noi: vioara, instrumente de suflat din alama, apoi acordeonul. Muzica instrumentala reflecta aceste schimbări printr-o nouă structurare a melodicii. De asemenea, pavlikenii au acceptat dansuri ale popoarelor vecine: astfel “ceardasul” unguresc se dansează într-un fel nou cu muzica proprie. De la români s-a împrumutat dansul “de doi”.

În muzica populara vocala patrunde versul românizat, silabe de completare ”da-ra, da-ra” sau “na-na-nai”. De asemenea se constata o largire a ambitusului și predominarea modurilor de tip major.

O influență considerabilă a avut-o biserica catolică, multe din cântecele și jocurile tradiționale fiind eliminate. Vechiul colind este înlocuit cu cântecul “de Betlehem” care se cântă de către copii. Cu aceasta am ajuns la subiectul nostru propriu-zis.

Despre obiceiul colindatului

Obiceiul de a se merge la colindat se practica în ziua de 24 decembrie, zi care poartă numele de “babinden”. Numai baietii colinda, fie individual, fie în grup. Grupul duce cu sine o macheta (casuta împodobita cu diferite figurine), aceasta simbolizând ieslea în care s-a născut Isus Cristos. Macheta poartă numele de “betlem”.

Colindatul începe după micul dejun, iar colindatorii merg din casa în casa. Cei care merg individual la colindat cântă un singur cântec. Ei sunt rasplatiti cu bani, nuci, mere, dulciuri. Cei care merg în grup cu “betlemul” reproduc scene biblice, fiecare baiat din grup având un rol: doi îngeri, pastorul bătrân, doi pastori tineri și un ciobanas (deci, este nevoie de cel puțin șase baieti). Îngerii au cămăși albe și aripi albe din carton pe umeri, iar căciulile sunt făcute tot din carton. Pastorii sunt îmbracați în sube (cu blana spre exterior), iar în mâini țin câte un toiag. Îngerii poartă “betlemul” iar micul ciobanas duce un sac în care vor fi puse darurile sau pusculita pentru bani. După ce intră în casa, îngerii pun “betlemul” pe masa iar pastorii se întind pe jos și “dorm”. Îngerii intonează cântecul “Ni vidit li zvezdata” la care pastorii se trezesc și se ridică în picioare. Începe un dialog între ei în care se spune că au auzit cântecul îngerilor despre nașterea lui Mesia, ei luând decizia de a merge să se închine. Toți cei prezenți sunt invitați să-i însoțească.

La Vinga grupul ducea cu sine o sabie de lemn, iar colindatorii se îmbracău în cojoace, pe cap aveau “caciula” din carton, iar pe umăr duceau saci. Nu lipseau toiegele. De asemenea la Vinga unii colindatori nu intrau în case ci cântau sub ferestre, iar macheta cu “betlemul” lipsea. Înainte de a cânta ei strigau la fereastră: “Laudata fie nașterea lui Isus! Ne lasați să cântăm?”, la care gazdele raspundeau afirmativ.

Colindatul dura până seara târziu, chiar până la miezul nopții. În trecut mai îndepărtat colindatorii mergeau și cu “steaua”- o stea mare din carton înfiptă pe vârful unui bat. De asemenea, după afirmațiile unor bătrâni, pe vremuri colindatul dura de la Crăciun până la Boboteaza (6 ianuarie).

Exemple de cântece

Melodia cântecului *Falin Isus, dragji hora* cuprinde două rânduri melodice. Primul începe pe tonica și se oprește pe treapta a II-a (cu lungirea ultimei note). Din punct de vedere ritmic

avem o formula de doua optimi urmate de doua patrimi, care se repeta. Al doilea rând melodic aduce o variatie melodica, lungimea silabelor fiind pe aceeasi formula ritmica. Deci, putem spune ca avem rândul melodic *a* si rândul melodic *a var.*, acesta aducând câteva sunete de trecere, "melisme". Ambitusul cântecului este de o octava, extremele fiind atinse câte o singura data. Sensibila apare numai înaintea sunetului final. (Exemplul nr. 1).

Melodia cântecului *Hei, pastire kako-j tuj* este alcatuita din patru rânduri melodice a câte patru masuri. Doar în rândul I gasim o lungire a unor silabe (3/4), restul se desfasoara în 2/4. Primul rând melodic cuprinde totalitatea sunetelor scarii majore (în sens descendent). Rândurile II si III insista si se opresc pe sunetul dominantei, iar rândul IV este o mica sinteza concluziva readucând ultimele masuri ale rândurilor III si I. (Exemplul nr. 2).

Cântecul *O badzanaku Gargule* este în tonalitate majora. Avem doua perioade a câte doua fraze (antecedente si consecvente). Cele doua fraze consecvente sunt identice. Prima fraza aduce de la început formula ritmica patrima urmata de doua optimi, care strabate întregul cântec (nu avem legato deoarece primul vers are 8 silabe fata de numai 7 ale celorlalte). Schema este urmatoarea: *A (a b)- A1 (b1 b)*. (Exemplul nr. 3).

În cântecul *Ni vidit li zvezdata* avem schema *A (a a1)- B (b b1)*, perioada a doua fiind identica cu cea din cântecul anterior. Tonalitatea este Re major, ambitusul fiind o octava. Sunetul cel mai grav (treapta a V-a) e atins o singura data. Prezenta sensibilei do diez indica tonalitatea majora (nu modul ionic). (Exemplul nr. 4).

Conform academicianului St. Petrov, aflam ca mai exista o grupa de cântece de Craciun, deosebite de cântecele pur populare, care s-au pastrat în obiceiurile muzicale ale bulgarilor pavlikeni. Un asemenea cântec este *Na salasu vaz Betlema* pe care îl prezentam în 2 variante, varianta a 2-a (exemplul nr. 6) fiind mai apropiata de ceea ce se cânta si în zilele noastre (exemplul nr. 5). Este evident ca textul cântecului nu are valoare artistica, caci se întâlnesc rime si cuvinte straine, fapt ce demonstreaza originea târzie. Observam în melodia din ex. 5, ca pulsatia ritmica 2+2+2+3 optimi, scrisa în 9/8, este specifica muzicii populare bulgaresti, însa intonatia melodica este nepotrivita, presupunându-se astfel ca, la început, melodia si textul au fost scrise de cineva în ritm regulat, însiruirea ritmica fiind simetrica, iar mai târziu, cei care interpretau au adaptat intonatiile melodice spre pulsatia ritmica mai apropiata de gândirea muzicala a bulgarilor, mai usor de memorat si mai comod de cântat în popor.

Bibliografie

Castiov, Matei, *Palcenete. Pavlikenii*, Editura Mirton, Timisoara, 1995.

Kaufman, Nikolai, *Narodni pesmi na banatskite balgari, (Cântece populare ale bulgarilor banateni)*, Darjavno izdatelstvo "Muzica", Sofia, 1987.

Petrov, St., "Narodnata pesena kultura na banatskite balgari", (Cultura muzicala populara a bulgarilor banateni), *Izvestia na instituta za muzica, tom XI*,

Izdatelstvo na balgarskata academia na naukite, Sofia, 1965.

Telbizov, Karol si Vekova-Telbizova, Maria, *Traditionen bit i cultura na banatskite*

balgari, Izdatelstvo na balgarskata Academia na naukite, Sofia, 1963.

*** *Katolicansku mulitvenu knjige*, Izdadnu ud Timisvaskotu varhovnu puglavarstvu na carkvata, 1988.

Ex. nr. 1. FALIN ISUS, DRAGJI HORA

Handwritten musical score for 'FALIN ISUS, DRAGJI HORA'. The score is written on two staves in G major (one sharp) and 3/4 time. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The melody starts with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. A double bar line follows. The second staff continues with a quarter note D5, quarter notes E5 and F#5, and a quarter note G5. The lyrics are: 'fa - lin y - sus, dra - gji ho - ra, mi - re u kas - ta i u doo - ra.' There are some handwritten annotations, including a '7' under the first 'lin' and a '7' under the first 'ra'.

Ex. nr. 2. HEJ, PASTIRE KAKO-J TUJ

Handwritten musical score for 'HEJ, PASTIRE KAKO-J TUJ'. The score is written on four staves in G major (one sharp) and 3/4 time. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The melody starts with a half note G4, followed by quarter notes A4 and B4. A double bar line follows. The second staff continues with a quarter note C5, quarter notes D5 and E5, and a quarter note F#5. The lyrics are: 'Hej, pas - ti - re ka - koj tuj set se tu - ka bli - zu cuj Jo - xi gho - les du - gjel - sci tu - koj an - gjel ne - bes - ci.' There are some handwritten annotations, including a '2' over the first 're' and a '2' over the first 'cu'.

Ex. nr. 3.

O BADŽANÁKU GARGULE

Handwritten musical score for 'O BADŽANÁKU GARGULE'. The score is written on four staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The lyrics are: O bad-ža - na' - ku Gargi - gu - le. Šta' - vji ti mi ti - zu - le. Ču - de sam ač an - mu - val. Si - den ač - vjel hui - tu - val.

Ex. nr. 4.

Ni VIDIT LI ZVEZDATA

Handwritten musical score for 'Ni VIDIT LI ZVEZDATA'. The score is written on four staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The lyrics are: Ni vi - dit li zvez - da - ta. Vrh u - na - zi a - ja - ta. Ta' tul - ma' ci pno - me - tu. Za u - lo - de us - vo - tu.

Ex. nr. 5.

NA SALASU VAZ BETLEMA

Na sa - sa - or vaz BET - le - ma pa - sa a - sa -
 sa sa i - mi na - ce - te tam mi - raj - mi
 sta - zi mi - ca mi - raj - mi.

Ex. nr. 6.

NA SALASU VAZ BETLEMA

Na sa - sa - sa - sa na - z BET - le - ma
 pa - sa sa sa - sa na - ce - te tam mi - raj - mi
 sta - zi mi - ca mi - raj - mi.